

POSTANOWIENIE

4 marca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska

na posiedzeniu niejawnym 4 marca 2025 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa T.G.
przeciwko P.B.
przy udziale Prokuratora Prokuratury Rejonowej Warszawa Wola
w Warszawie
o ustalenie,
na skutek skargi kasacyjnej P.B.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 21 listopada 2023 r., I ACa 946/22,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 k.p.c.). Obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do powyższych przesłanek, a rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania

wynika z oceny, czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o których jest mowa w art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Pozwany wnioskował o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na nieważność postępowania (art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.), do której miało dojść w konsekwencji pozbawienia pozwanego możliwości obrony jego praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.) przez to, że Sąd drugiej instancji ocenił żądanie pozwu na takiej podstawie, na którą nie powoływała się powódka, a uczynił to bez uprzedzenia pozwanego o możliwości rozstrzygnięcia o żądaniu powódki na innej podstawie faktycznej i prawnej niż przez nią podana, jak o tym stanowi art. 156² k.p.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęte jest, że ocena, czy doszło do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw powinna być dokonywana w kontekście konkretnych okoliczności sprawy. Pod tym pojęciem mieszczą się takie naruszenia prawa procesowego, w następstwie których ma miejsce niedziałanie strony w postępowaniu. Stwierdzenie takiego stanu wymaga najpierw rozważenia, czy w konkretnej sprawie nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony oraz czy pomimo zaistnienia tych dwóch przesłanek strona mogła bronić swoich praw oraz kumulatywnego spełnienia tych przesłanek (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2024 r., II UZ 72/23 i powołane tam orzecznictwo).

Przewidziany w art. 156² k.p.c. obowiązek uprzedzenia stron o możliwości oceny roszczenia na innej podstawie niż podana przez powoda ma na celu uniknięcie zaskakiwania stron rozstrzygnięciem wydanym w oparciu o podstawę prawną, do której strony nie mogły się ustosunkować.

Według art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. powód jest obowiązany określić jedynie żądanie i jego podstawę faktyczną, a obowiązkiem sądu jest zastosowanie do tego żądania odpowiednich przepisów prawa materialnego, czyli znalezienie podstawy prawnej (zasada *da mihi factum ego dabo tibi ius*). Powód może jednak wskazać podstawę prawną żądania, a art. 205³ § 4 k.p.c. upoważnia przewodniczącego do zobowiązania strony reprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika do określenia podstawy prawnej żądania, co nie pozostaje bez wpływu na przebieg i wynik sprawy, pośrednio bowiem determinuje także okoliczności faktyczne

uzasadniające żądanie pozwu. Przy możliwym ustawowo zbiegu roszczeń na tle tej samej podstawy faktycznej, wybór dochodzonego roszczenia należy także do powoda, a pośrednio prowadzi on również do wybrania przez niego podstawy prawnej żądania. Sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem ani zasądzać ponad żądanie (art. 321 k.p.c.).

W pewnych sytuacjach, gdy możliwe jest zakwalifikowanie przytoczonych przez powoda okoliczności faktycznych według różnych podstaw prawnych albo, gdy z ustalonych okoliczności faktycznych wynika, że podstawa prawna roszczenia może być inna niż podał powód, w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się nie tylko dopuszczalność, lecz także obowiązek wyboru i zastosowania przez sąd właściwej podstawy prawnej, zaznaczając jednak, że w sytuacji, gdy powód wskazał podstawę prawną żądania albo dokonał wyboru jednej z kilku możliwych podstaw prawnych i na niej oparł roszczenie, sąd, dochodząc do przekonania o konieczności oceny ustalonych faktów na innej podstawie, powinien uprzedzić o tym strony w celu umożliwienia im ewentualnej modyfikacji stanowisk i powołania stosownych dowodów.

Żądanie zgłoszone przez powódkę w pozwie zmierzało do uzyskania rozstrzygnięcia o nieważności umów, które zawarła z powodem z uwagi na ich sprzeczność z zasadami współżycia społecznego lub też wyzyskanie przez powoda jej przymusowego położenia, lecz już w apelacji powódka podniosła zarzut, że Sąd Rejonowy nie zastosował na gruncie przytoczonych przez nią faktów art. 58 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 353¹ k.c. Nie jest zatem tak, że powód o możliwej ocenie roszczeń powódki na podstawie powołanych przepisów dowiedział się dopiero z orzeczenia Sądu drugiej instancji. Powódka w apelacji żądała bowiem dokonania oceny ustalonych okoliczności faktycznych przez pryzmat przesłanek nieważności umowy określonych w art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 353¹ k.c. i powód w postępowaniu apelacyjnym mógł odnieść się do tej podstawy żądania.

Jako kolejną podstawę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania powód powołał występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), sprowadzającego się do odpowiedzi na pytanie, czy obciążenie hipoteczne nieruchomości powinno być uwzględniane jako okoliczność

zmniejszająca jej wartość w relacji pomiędzy stronami umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie.

Zgodnie z ustaloną linią orzecznictwa, powołanie się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego jako na przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wymaga określenia problemu o charakterze abstrakcyjnym, nierozstrzygniętego w dotychczasowym orzecznictwie i wymagającego pogłębionej wykładni. Skarżący powinien to zagadnienie sformułować oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą tezę o możliwości rozbieżnych ocen prawnych w związku ze stosowaniem przepisów, na tle których ono powstało. Zagadnienie powinno być ponadto „istotne” z uwagi na wagę problemu interpretacyjnego, którego dotyczy dla systemu prawa. Skoro jednak skarga kasacyjna jest wnoszona w konkretnej sprawie, to zarówno charakter rozpoznawanego roszczenia, jak i ustalony przez sądy *meriti* stan faktyczny, którym Sąd Najwyższy byłby związany (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.), musi pozostawać w związku z przedstawionym przez skarżącego zagadnieniem prawnym i pozwalać na jego rozstrzygnięcie.

Zagadnienie prawne nie powstaje, gdy Sąd Najwyższy zajmował stanowisko co do mających je stanowić problemów we wcześniej wydanych orzeczeniach, a nie zaszły żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego stanowiska.

Na temat znaczenia obciążeń nieruchomości dla określenia jej wartości rynkowej Sąd Najwyższy wypowiadał się ostatnio wielokrotnie na tle spraw o podział majątku między małżonkami – m.in. w motywach postanowienia z 26 stycznia 2017 r., I CSK 54/16 („Biuletyn SN” 2017, nr 5, s. 13), uchwały z 28 marca 2019 r., III CZP 21/18 (OSNC 2019, nr 9, poz. 88) i III CZP 41/18 (OSNC 2020, nr 2, poz. 15), uchwały składu siedmiu sędziów z 27 lutego 2019 r., III CZP 30/18. Poglądy wyrażone w tych orzeczeniach odnoszą się także do problemu przedstawionego przez powoda we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania. Wynika z nich, że wartość rynkowa obciążonej hipotecznie nieruchomości podlega ustaleniu z pominięciem tego obciążenia, chyba że szczególne względy ujawnione w sprawie przemawiają za innym podejściem. W relacjach innych niż rodzinne, taką szczególną okolicznością może być

doprowadzenie przez nabywcę obciążonej hipotecznie nieruchomości do zwolnienia zbywcy z odpowiedzialności osobistej w stosunku do wierzyciela hipotecznego, do czego nie doszło w relacjach między stronami.

Powód powołał się także na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), mającą wynikać z tego, że Sąd drugiej instancji naruszył art. 65 § 1 i 2 k.c. przez przyjęcie, iż § 3.2, § 3.3 oraz § 4 umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie, brak dodatkowych porozumień stron a nawet braku jakichkolwiek rozmów na etapie zawierania umowy co do dodatkowych postanowień odnoszących się do zasad zaspokojenia się pozwanego z przewłaszczonej nieruchomości, świadczy o uzgodnieniu przez strony, iż w razie braku terminowego zwrotu pożyczki w całości, pozwany zaspokoi się zasadniczo przez ostateczne przejęcie nieruchomości, którą od tej daty będzie mógł zupełnie swobodnie dysponować (zatrzymać dla siebie albo zbyć) bez potrzeby rozliczenia się z powódką z nadwyżki wartości. Powód utrzymywał, że taka wykładnia umowy „jest sprzeczna z okolicznościami związanymi z zawarciem tej umowy, wykazanymi w postępowaniu dowodowym oraz sprzeczna z zamiarem stron i celem umowy. Strony nie wyłączyły, ani też nie ograniczyły prawa powódki do nadwyżki ponad wartość uzyskaną przez pozwanego w wyniku rozliczenia udzielonej pożyczki uzyskanej w wyniku sprzedaży lub zatrzymania prawa użytkowania wieczystego oraz własności budynków, o czym mowa w § 4.2 umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie. Nadwyżka powstaje dopiero po złożeniu oświadczenia przez powoda o sposobie rozliczenia a zgodną wolą stron był zwrot nadwyżki, co wynika z zeznań stron złożonych na rozprawie 7 listopada 2023 r. Pozwany nigdy nie złożył oświadczenia o zaspokojeniu się z nieruchomości”.

Według powoda, Sąd drugiej instancji miał też oczywiście naruszyć art. 58 § 1 i art. 353¹ k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie w okolicznościach sprawy, bowiem określając stosunek wartości nieruchomości do zabezpieczanej pożyczki pominął obciążenia hipoteczne ciążące na nieruchomości.

„Oczywista zasadność skargi kasacyjnej”, na którą powołał się skarżący, wymaga wykazania, że przed Sądem orzekającym doszło do kwalifikowanego naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, które spowodowało

wydanie w sprawie oczywiście wadliwego orzeczenia. Do wniosku, że sąd *meriti* dopuścił się wydania orzeczenia obarczonego tak doniosłą wadą ma prowadzić już samo zapoznanie się z treścią wniosku, przeprowadzone bez pogłębionej analizy. Wadliwość ta musi być zatem dostrzegalna na pierwszy rzut oka dla prawnika, dysponującego przeciętną wiedzą z zakresu jurysprudencji. Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na to, że jest oczywiście uzasadniona, powinien zawierać chociażby wskazanie, na czym ściśle polegała błędna wykładnia przepisu, której miał dopuścić się sąd odwoławczy.

Skonfrontowanie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uzasadnieniem zaskarżonego wyroku wyklucza stwierdzenie, że skarżący wykazał oczywistość wniesionego środka zaskarżenia w znaczeniu przytoczonym wyżej. Większość argumentów, które skarżący przytacza w uzasadnieniu wniosku wywodzi się z twierdzeń o faktach odmiennych od objętych ustaleniami Sądów, gdy tymczasem nie jest dopuszczalne oparcie skargi kasacyjnej na zarzutach błędów w ustaleniach faktycznych i wadliwej oceny dowodów, która do takich błędów miała doprowadzić (art. 398³ § 3 k.p.c.), zaś Sąd Najwyższy nie tylko w ramach przedsądu, ale i przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej byłby związany podstawą faktyczną zaskarżonego rozstrzygnięcia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398⁹ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

(R.N.)

[a.ł]